

STYLISTIC FUNCTIONS OF THE CONSTITUENTS OF BACKGROUND- FIGURE STRUCTURES

Reka Suba

Assoc. Prof., PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureş

*Abstract:*The stylistic structure of texts is closely related to their cognitive and general structure, a crucial question seems to be when and under what circumstances a certain function requires the role of foregrounding-backgrounding, in the process of formation of stylistic effects. Contrastivity through stylistic emphasizing is not always related to attention capturing with the help of surprising linguistic elements, but only those elements which stand out will have a stylistic effect. In the present study we propose an analysis of journalistic texts from the Hungarian media in Romania, from the viewpoint of linguistic emphasis with stylistic impacts.

Keywords: elements with pragmatic content, stylistic foregrounding, text structure, text perception, text interpretation

În concepțiile textologilor moderne structura generală a textului, precum și structura sa semantică sunt precepute a fi reprezentări mentale complexe, stocate ca structuri în memoria de lungă durată, și redevenind activ în memoria de lucru, când vor fi din nou obiectul altor operațiuni. Structura generală a textului și structura sa semantică însă, împreună cu cunoștințele generale privind textele, numai în cadrul unui sistem de așteptări și motivații capătă valoare și devin interpretabile. Iar aceste cunoștințe, așteptări și motivații în general formează niște scheme conceptuale, care la acest nivel global denotă diferitele tipuri de texte, conform bazelor empirice ale teoriei prototipurilor (Tolcsvai 2000: 496). Schema interacțiunii verbale, prezentată în modelul stilistic al lingvistului Gábor Tolcsvai Nagy (1996), arată această reprezentare ca ”o configurație constituită din elemente verbale, mentale, raționale, imaginare, conceptuale și emotive manifestate în text, toate deductibile din text, ori atribuite textului de către vorbitor și interlocutor deopotrivă” (1996: 42), și atrage atenția asupra aspectelor semnificative ale relației figură-fundal, de exemplu asupra faptului că acele fenomene care au rol în captarea și ghidarea atenției pot fi interpretabile și descrise numai în limitele date de dinamica structurii semantice în decursul interacțiunii, precum și asupra faptului că toate acestea se pot manifesta în forme speciale de prezentare, în diferitele modalități de reprezentare și conceptualizare sau că procedeul numit foregrounding, plasarea unor elemente în față, este un aspect important al constituirii planului semantic (Pethő 2011: 191).

Astfel, textul conceput ca o operațiune, un proces mental, construind diferitele structuri textuale și recunoscându-i pe parcursul realizării și interpretării, poate fi conceput numai în interacțiune, iar analiza textologică axată pe interacțiune poate fi realizată numai cu includerea contextului, cu ajutorul metodologiei pragmatice concepute în sens larg.

Dihotomia figură-fundal și rolul schemelor conceptuale

În comunicarea verbală categoriile lingvistice ostentative ies în evidență, căpătând funcție de figură, iar cele mai puțin ostentative rămân în umbră, reprezentând fundalul celor dintâi. De exemplu, entitatea reprezentată printr-un grup nominal referențial, numărabil, articulat cu articol hotărât și aflat la numărul singular capătă rol de figură față de entitățile reprezentate printr-un grup nominal abstract, nenumărabil, nearticulat și aflat la plural, precum și prezentul, când reprezintă instantaneul, iese mult mai mult în evidență, decât trecutul care evocă evenimente petrecute cu mult în urmă, sau structurile verbale active și tranzitive stau în fața celor compuse din verbe intransitive indicând stări (Tolcsvai 2000: 498). Iar elementele verbale cu funcție de figură au un rol de bază în configurarea relațiilor gramaticale, reprezentând astfel unul dintre cei mai importanți componenți ai structurii semantice. Tot acest sistem dirijează distingerea topicului discursiv de focusul textual, precum și procesul profilării, asigurând concomitent constanța topicului și schimbarea sa, cu toate consecințele lingvistice și textuale. În concepția lingvistului Gabor Tolcsvai Nagy focusul textual este componentul cel mai proeminent al textului, referentul său, introduce o informație nouă și întrerupe astfel continuitatea topicului discursiv, topicul având rol de fundal, dar acest sistem are o relație strânsă și cu fenomenul coreferențialității, deoarece coreferențialitatea este considerată un asemenea raport între pronume și antecedentul său în care amândoi profilează aceeași entitate, iar entitatea profilată va căpăta rol de focus (Tolcsvai 2000: 498).

Dacă redăm ca exemplu un text ales în mod aleatoriu din arhiva monitorizărilor presei audiovizuale de limbă maghiară¹, putem remarca o multitudine de astfel de raporturi.

Falépitést és masszív kitoloncolást ígért az illegálisan az Egyesült Államokban tartózkodó bevándorlóknak Donald Trump republikánus elnökjelölt az arizonai Phoenixben helyi idő szerint tegnap este elmondott beszédében. Trump számos, eddig nem említett intézkedést részletezett elsősorban bevándorlási politikával kapcsolatos beszédében, amelyet komoly várokozások előztek meg. Egyebek mellett azt, hogy az illegális bevándorlókat nem részesítenék amnesztiában, Egyesült Államokbeli tartózkodásukat nem legalizálnák, vagyis sem állampolgárságra, sem jogképességre nem tehetnének szert, valamint a már illegálisan az országban élők nem juthatnának munkához és megvonják tőlük a juttatásokat is. Ezen felül az illegális bevándorlóknak vissza kellene térniük származási országukba. (Radio România București, Emisiunea maghiară, 1 septembrie 2016, Bloc informativ)

În acest text informativ unitățile lexicale *falépités* (construire de zid), *masszív kitoloncolás* (expulzare masivă), *amnesztia* (amnistie), *állampolgárság* (cetățenie), *jogképesség*, *juttatások és munkához való jog megvonása* (privare de dreptul capacității juridice, de beneficii și de dreptul la muncă), *visszatérés a származási országba* (reîntoarcere în țara de origine) aparțin domeniului conceptului *măsuri*, și profilează aceeași entitate (plasând-o în poziție de focus) ca și coreferentul pronominal *azt* (acel), care la rândul lui are un rol dedublat: pe de-o parte funcție anaforică, arătând spre antecedentul *intézkedés* (măsură) și funcție cataforică în relație cu defalcările semantice ulterioare cu rol de postcedenți.

¹ În cadrul Universității Sapientia începând cu anul 2010 s-au efectuat anual monitorizări lingvistice vizând presa audiovizuală de limbă maghiară din România. Documentele arhivate ale monitorizărilor se pot consulta pe site-ul www.ms.sapientia.ro

Toate aceste raporturi duc la constituirea unei structuri semantice în care acea entitate capătă funcție de focus textual, care captează într-o mai mare măsură atenția, care reprezintă un element cât mai constant, chiar dacă este sau nu explicat în text.

Așadar diferența dintre informația explicită și cea implicită prezintă o strânsă concordanță și cu fenomenul coreferențialității, dar în cazul textelor scurte și mai mult, cu utilizarea schemelor conceptuale: a ”rețelelor de cunoștințe” și a ”scenariilor”. În concepția lui Tolcsvai aceste noțiuni se referă la acele componente semantice ale textului care activează doar la nivel textual, nefiind purtate de sensurile lexicale, ci sunt ”cunoștințe sistematizate, activate de un sens lexical” (Tolcsvai 2000: 499), cunoștințe extralingvistice, enciclopedice și contextuale ale interlocutorilor, ca elemente indispensabile în procesul de constituire a structurii semantice textuale.

Explicitarea sau posibilitățile de explicitare ale schemei conceptuale, considerată unitate mentală, în general se poate efectua sub diverse forme (Tolcsvai 2001b: 272):

- textul conținând explicit schema sub forma unui element lexical sau o structură primară, dezvoltat în continuare în text, iar în planul structurii semantice utilizând metoda includerii, deoarece conexiunile semantice se bazează tocmai pe această schemă dată;
- părțile componente ale schemei conceptuale sau toată schema devenind accesibil numai prin metoda deducerii, includerii sau cu ajutorul presupuzițiilor, neavând reprezentare lingvistică;
- schema conceptuală sau părți ale schemei realizându-se în mod explicit în text, cu dezvoltări și detalieri ulterioare.

Textul prezentat mai sus aparține aceluia tip de realizare a rețelei de cunoștințe în care acesta din urmă este reprezentată în mod explicit în cele patru fraze, prin reprezentări secundare ale schemei conceptuale aflate în poziție de focus textual. Principalul focus textual este schema conceptuală a ”excluziunii”, care organizează toată structura semantică, și este construit prin componenți aflați într-o ordine prototipică în text, intenția fiind detalierea și concretizarea. Denumirea schemei conceptuale nu apare însă în text, fiind reprezentată numai prin substantivul ”intézkedés” (măsuri), cu valoare axiologică neutră, dar cunoștințele intra- și extratextuale ale receptorului fac posibil recunoașterea și înțelegerea sa prin metoda deducerii.

Un alt topic textual este ”discursul electoral”, care nu prea are reprezentanți în text, dar prin presupuziții și concluzionări participă activ la formarea sistemului semantic general al textului. Prin acest topic discursiv se justifică prezența performativului în prima frază (promisiunea ca un act comisiv) și utilizarea condiționalului (modurile verbale din propozițiile 3 și 4), dar tot acest topic determină și structura propozițiilor focalizate: în fiecare propoziție din primele două fraze se poate observa un accent emfatic asupra elementelor aflate în fața verbelor la timpul trecut, iar în cazul ultimelor două fraze condiționalele și verbele de negație, precum și structura sintactică formată dintr-un verb nepersonal și un subiect infinitival precedat de preverb devin accentuate, căpătând astfel statut de figură. De fapt însă profilarea vizează aceeași entitate, ”acționarea”. În primele două fraze determinanții, complementele directe ale verbului *ígér* (promite) arată acțiuni întreprinse de un agent, dar și primele două și ultima propoziție subordonată (completivă directă) din fraza a treia dezvoltă tot acea acțiune cu agent, iar acest agent este coreferentul subiectului propozițiilor, adică cu cel care face promisiunile. A treia și a patra propoziție au un caracter suplimentar, fiind explicative, în raport de natură logică cu cea de-a doua propoziție subordonată completivă directă. A patra și ultima frază repetă structura gramaticală și semantică a celor două propoziții explicative, cu schimbarea agentului, iar prin subiectul infinitival realizează o

conexiune semantică cu cel de-al doilea complement direct din prima propoziție, cu elementul cel mai pregnant al figurii, cu vârful ierarhiei structurii de acțiune cu funcție de figură.

Funcțiile stilistice ale relației figură-fundal

Referitor la limbajul presei care se caracterizează în primul rând prin utilizarea registrului științifico-birocratic, accentul punându-se pe sensul denotativ al semnelor folosite, și având un mesaj referențial, nu este de neglijat cercetarea legăturii dintre procedeul de foregrounding și stilul textului.

Definiția stilului dată de Gábor Tolcsvai Nagy arată stilul textual ca fiind un component semantic al construcției globale, determinat și de factori socioculturali. Iar acest caracter sociocultural se manifestă în interacțiunea textului cu cunoștințele lingvistice și tot orizontul lingvistic al interlocutorilor comunicării. Cunoștințele lingvistice sau o parte dintre ele se activează atât în decursul formării textului, cât și în procesul de interpretare, în limitele date de acest orizont lingvistic creând sau interpretând caracterul formal al textului, adică stilul, confruntându-l cu toate așteptările bazate pe alte texte cunoscute anterior (Tolcsvai 2001a: 300). Așadar, în această concepție stilul este un component al structurii semantice, dar totodată nedeterminat dinainte, ci un rezultat al unui proces cognitiv dintr-o interacțiune. Iar acest proces ar fi procesul de atribuire stilistică, pe parcursul căruia scriitorul textului și receptorul deopotrivă atribuie structurii formale elementele propriului sistem de valori lingvistice, iar tocmai cunoștințele generale activate de această adaptare perpetuă va intra în raport cu diferitele tipuri de stil (Tolcsvai 2001b: 323).

Deoarece în acest cadru teoretic structura stilistică a unui text este parte integrantă a structurii sale semantice și celei generale, ar fi de văzut dacă în procesul de formare al efectului stilistic apărut în urma atribuirii stilistice pe parcursul interpretării are vreun rol procesul de foregrounding și diferențele introduse în acest fel. Cert este faptul că efectul de figură manifestat în stil nu coincide întotdeauna cu atenția sporită asupra unor elemente proeminente și surprinzătoare din text, dar numai atunci poate avea un element sau o structură relevanță stilistică, dacă în același timp este și proeminent, intrând în atenția receptorului (Pethő 2011: 192).

Luând textul informativ prezentat mai sus, în plan lexical ies în evidență două atribute și mai mulți termeni juridici. Cele două atribute devin unități lexicale proeminente din punct de vedere stilistic din cauză că în sintagmele atributive date (*masszív kitoloncolás* - expulzare masivă și *komoly várákosok* – așteptări severe) sparg omogenitatea stilistică, și din cauza componentelor socioculturale ale atribuirii de stil, în acest context pot fi considerate elemente mult prea colocviale, de natură dialectală urbană sau argotică. Motivele pentru care devin proeminenți provin dintr-o tensiune specifică între tema discursului (planuri rostite într-un discurs electoral) și tipul de text (știre rediofonică), așteptările privind tipul de acțiune comunicativă prezentat în text (informarea) și textul însuși.

Expresiile următoare, aparținând terminologiei juridice și oficiale, prezintă diferențe perceptibile față de stilul jurnalistic neutru, tocmai prin condiționalitatea proprie: *illegális bevándorlók* (imigranți ilegali), *amnesztiában részesítés* (amnistiere), *legalizálás* (legalizare), *állampolgársághoz való jog* (dreptul la cetățenie), *jogképesség* (capacitate juridică), *juttatások megvonása* (privare de alocări).

Această condiționalitate a limbajului juridic și cel oficial în procesul de atribuire stilistică se împletește în mod firesc cu componenții socioculturale ai interpretării axiologice și ai situației formale, ducând la o anume eterogenitate stilistică.

În planul structurii construcția paralelă este cea care conferă un ritm special textului. Celelalte elemente lingvistice și structurale aparțin unui singur domeniu elevat și formal, contribuind la formarea unui nivel de bază neutru din punct de vedere stilistic. Faptul că aceste unități rămân în umbră, alcătuind fundalul discursului, este dată situația de comunicare formală și elementele aparținând limbajului standard.

Cum s-a putut observa, în modelul stilistic al lui Tolcsvai atribuirea stilistică este concepută ca un proces de clasificare și de categorizare în posesia unor cunoștințe lingvistice și socioculturale, dar pe lângă aceasta acest model introduce și o altă noțiune, cea a efectului stilistic, considerat a fi o consecință, o stare mentală obținută în urma atribuirii stilistice (Tolcsvai 2001b: 324).

Astfel, efectul stilistic se va realiza în procesul de evaluare atributivă a vorbitorului și a textului, iar deoarece tipul de text al știrilor se află în corelație cu domeniul stilistic neutru, în cazul textului analizat reprezentările protostilului cultivat au ca efect un stil neutru.

Așadar, textul vizat prezintă structura semantică și formală canonizată a știrilor, corespunde caracteristicilor tipologice și structurale ale textelor informative, și evită orice referire explicită în ce privește posibilele consecințe ideologice și culturale, evenimentul real aflat la baza știrii fiind scoasă din practica socială, plasat în sfera unui discurs și prezentat ca o relatare obiectivă pe cât posibil, ceea ce la rândul său poate deveni parte a altor discursuri similare. Nu poate fi vorba deci de o exprimare a opiniei prin stil, deoarece în cazul acela textul ar înceta – măcar parțial – să fie știre, ci relevanța stilistică a funcției de figură a elementelor și structurilor scoase în evidență se poate demonstra prin faptul că funcționează ca elemente constitutive ale structurii stilistice caracteristice tipului de text din care face parte.

BIBLIOGRAPHY

Dospinescu, Vasile: Eugen Coșeriu și lingvistica textului. In: *Limba Română*, nr. 5-6, anul XVIII, 2008.
<http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=454>

Eőry, Vilma: Nyelvi norma – stílusnorma. In: Kemény Gábor (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1992., pp. 31-40.

Heltainé Nagy, Erzsébet: A megszólalás kulcsa a másik embernél van. Gondolatok a szóbeli tömegkommunikációról a befogadó oldaláról nézve. In: *Nyelvészet és tömegkommunikáció II.* (szerk. Grétsy, László), Tömegkommunikációs kutatóközpont, Budapest, 1985., pp. 31-72.

Kocsány, Piroska: 2005. A szövegtan leírása, filozófiája és gyakorlata. In: *Adalékok a magyar nyelvészet szövegtani diszkurzusához*. Szerk. Petőfi S. János. Officina Textologica 11, Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, 9-52. http://mnytud.arts.unideb.hu/ot/11/ot11_2kocsany.pdf

Pethő, József: A figura-alap viszony a nyelvben és a nyelvleírásban. In: *Magyar Nyelvőr*, 2011. pp. 187-194. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1352/135206.pdf>

Tolcsvai Nagy, Gábor 2001a. Két napihír összehasonlító stílusérték-vizsgálata befogadói válaszok alapján. In: *Magyar Nyelvőr*, 125. évfolyam 3. szám, 2001. július-szeptember, 2001, 299-319.
<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1253/125304.htm>

Tolcsvai Nagy, Gábor: 2001b. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2001.

Tolcsvai Nagy, Gábor: 2000. A kognitív nyelvészet elméleti hozadéka a szövegtan számára. In: *Magyar Nyelvőr*, 124/4. 2000. oct-dec., 494-500. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1244/124411.htm>

Tolcsvai Nagy, Gábor: 1996. *A magyar nyelv stilsztikája*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Wacha, Imre: Az információs sík, a szövegszerkezet és a szövegmondatok kapcsolata. In: *Szöveg és stílus. Szabó Zoltán köszöntése.* (szerk. Péntek János), Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 1997., pp. 439-446.

Studiul monitorizării limbii maghiare în programele audiovizuale din România, 2010-2014
<http://www.cna.ro/Studiul-monitoriz-rii-limbii.html>, www.ms.sapientia.ro